

Oroitzapenezko ekintzak eta
biktimen aitortza sustatzen
laguntzeko udalei eskaintzen
zaien agiri informatiboa

Euskal kasuan izandako
bizitzeko eskubidearen
aurkako urraketen
argazkiak, **herriz herri**

Ordizia, 1960-2010

(Bigarren edizioa)

2016ko azaroa

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

LEHENDAKARITZA
Bakegintza eta Bizkidetzarako
Idazkaritza Nagusia
Biktimen eta Giza Eskubideen Zuzendaritza

PRESIDENCIA
Secretaría General para la Paz
y la Convivencia
Dirección de Víctimas y Derechos Humanos

Oroitzapenezko ekintzak eta
biktimen aitortza sustatzen
laguntzeko udalei eskaintzen
zaien agiri informatiboa

Euskal kasuan izandako
bizitzeko eskubidearen
aurkako urraketen argazkiak,
herriz herri

Ordizia, 1960-2010

Bigarren edizioa

2016ko azaroa

Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusia
Biktimen eta Giza Eskubideen Zuzendaritza

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

LEHENDAKARITZA
Bakegintza eta Bizikidetzarako
Idazkaritza Nagusia
Biktimen eta Giza Eskubideen Zuzendaritza

PRESIDENCIA
Secretaría General para la Paz
y la Convivencia
Dirección de Víctimas y Derechos Humanos

Aurkibidea

Aurkezpena.	6
-------------	---

Bizitzeko eskubidearen **urraketak**.

ETAm eta ETAk bizitzeko eskubidearen aurka egindako urraketak.	9
--	---

Erabilitako iturri eta zerrendak.	23
-----------------------------------	----

Aurkezpena

2015eko irailaren 4an, Eusko Jaurlaritzako Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiak jendurrean aurkeztu zituen “Euskal kasuan izandako bizitzeko eskubidearen aurkako urraketan argazkiak, herriz herri (1960-2010)” izeneko dokumentuak. Guztira, 130 liburuxka dira, beste horrenbeste udalerriri buruzkoak. Ekitaldia egin zen Gogora – Memoriaren, Bizikidetzaren eta Giza Eskubideen Institutuaren egoitzan, Iñigo Urkullu buru zela, eta, han, liburuxka hauek banatu zitzaizkien alkateei.

Erretratu bakoitzak 1960 eta 2010 bitartean herri bakoitzean gertatu diren indarkeriazko heriotzen inguruan dagoen informazioa ematen du; betiere euskal kasuarekin lotuta dauden edo egon daitezkeen heriotzei buruzkoa. Helburua da memoriari buruzko udal-politika sustatzeko informazioa ematea, eta biktimengana eta haien senitartekoengana hurbiltzea. Egia esan, berehalakoan nabaritu zen dokumentu horiek udalen esku utzi izanaren eragina. Izan ere, 2014arekin alderatuta, laukoiztu egin zen 2015eko azaroaren 10ean Memoriaren Eguna ospatu zuten udalen kopurua.

Lehen edizio haren aurkezpenean argi adierazi zenez, bildutako kasuetatik gehienetan, dagoen informazioa bat dator eta nahikoa da. Dena den, kasu batzuei buruz, batez ere hirurogeiko hamarkadan, hirurogeita hamarreko hamarkadan eta laurogeiko hamarkada oso hasita zegoen arte izandakoetan, ez dago nahikoa informaziorik edo bertsio kontraesankorrek eta datu nahasgarriak agertzen dira; horrenbestez, oraindik ezin da azken ondorioa atera. Alde horretatik, beraz, azpimarratu zen lan hori ezin zela behin betiko amaitutzat eman, eta zabalik zegoela osatuz joateko.

Aurkezpena egin zenetik, ekarpen eta kontsulta ugari egin dituzte eraginpekoek, udalek zein herritarrek. Eta ohar horiei esker, asko hobetu da hasierako dokumentua. Hala, hartutako konpromisoa garaiz bete ahal izan da, eta prest da bigarren edizioa: 2016ko azarotik, udalen esku da, eta herritarrek ere eskura dezakete Gogoraren eta Bakegintza eta Bizikidetzako Idazkaritza Nagusiaren weguneetan.

Data horretatik aurrera eta bi webgune horietan, beste informazio-gune bat ireki da, “Aitortutako biktimak” izenburupean: informazio zehatza ematen du lege-arau baten babesean errekonozitu diren biktimei buruz. Terrorismoaren biktimei dagokienez, 1960tik aitortutako kasuak biltzen ditu, biktimei erreparazioa egiteko onartu diren legeak oinarritzat hartuta: 29/2011 Legea, 32/1999 Legea (Estatuko araudia) eta 4/2008 Legea (araudi autonomikoa). Funtzionario publikoek bizitzeko eskubidea urratu dieten biktimei dagokienez, 107/2012 Dekretuak aitortutako kasuak jaso dira, 1960tik 1978ra bitartekoak.

Aitortutako biktima horiez gain, badira aitortzeke dauden biktimak ere. Horietako asko datozen urteotan uztailaren 28ko 12/2016 Legea garatu zain daude: Eusko Legebiltzarrean onartu berri da, Euskal Autonomia Erkidegoan giza eskubideen urraketak jasan dituzten biktimei errekonozimendua eta erreparazioa emateko. Beste kasu batzuk, berriz, ez daude argi ikerketarik egin ez zelako, bertsio kontrajarriak daudelako, urraketak nork edo zergatik egin zituen argi ez dagoelako edo ebazpen judizialaren zain daudelako.

Puntu honetan, beraz, bi datu-baseak elkarren osagarri dira. “Aitortutako biktimak” izeneko gunean, lege baten babesean aitortpena jaso duten biktimei buruzko informazioa biltzen da. *Udal-erretratuak* ez dira biktimei errekonozimendu ofiziala emateko agiri ofizialak, informazioa ematekoak baino. Zerrenda horretan, aitortutako biktimei buruzko informazioa ematen da, batetik, eta prozedura judizial bidez edo lege batek babestutako administrazio-egintza baten bidez aitortpena jaso zain dauden biktimena ere bai, bestetik.

60/147 Ebazpena da nazioarteko zuzenbideak biktimei zuzendutako politikak egiteko duen bitartekorik garrantzitsuen; Nazio Batuen Batzar Nagusiek onartu zuten, 2005ean. Ebazpen horren 9. artikuluan berariaz jasota dago pertsona bat biktimatzat hartuko dela, alde batera utzita kasua judizialki erabat argitu den ala ez. Horrela izan ez balitz, terrorismoaren edo bestelako indarkerien biktimak ezin izango lirateke biktimatzat hartu, baldin eta kasu horiek epaitu edo argitu gabe baleude, eta, ildo horretatik, ezin izango litzazieke erreparaziorik egin errekonozimendu-lege batek babestutako administrazio-egintza baten bidez.

Ez dira sartu *Udal Erretratu* hauetan nazioarteko zuzenbidearen estandar horien arabera bizitzeko eskubidearen urraketatzat hartu ezin daitezkeen kasuak, gertatutako unean zegoen indarkeria testuinguruarekin lotura zuzena izanik ere. Hor sartzen dira suizidioak, istripuak, indarkeriazko ekintza batean gertatutako heriotzak, polizia-kidegoen artean egindako ustekabeko tiroak...

Oinarri horien gainean, *Udal Erretratuak* egiteko, biktimei buruz argitaratuta dauden zerrenda guztiak aztertu dira: Barne Ministerioak, Nafarroako Gobernuak, Eusko Jaurlaritzak, biktimen elkarteek, komunikabideek zein egile partikularrek egindakoak. Udalerrri bakoitzeko liburuxkan sartu dira hala bere lur-eremuan izan diren biktimak, nola, ekintza bera beste nonbait gertatuta ere, herri horretakoak diren edo bertan bizi diren biktimak.

Bi ataletan egituratu da edukia: lehenengoan, bizitzeko eskubidearen urraketa nahikoa frogatutaz dauden kasuak jasotzen dira, egileen eta hurrenkera kronologikoaren arabera antolatuta. Bigarrenean, berriz, nahikoa argitu ez direla-eta kalifikazio hori behin betiko baietsizat ezin eduki dezaketen kasuak biltzen dira.

EAEko udalek adierazitako behar batetik sortu zen lan hau; izan ere, memoria-ekitaldiak sustatzeko orduan, ez zuten nahikoa informazio udalerrian izandako biktimei buruz. Dokumentu honek tresna erabilgarria izan nahi du udal-arduradunek memoriari buruzko proiektuak egiteko orduan herriko informazio guztia eskura izan dezaten.

Azken batean, iraganean nozitutako terrorismoaren eta indarkeriaren aurrean memoria kritikoa bultzatzeko betebeharrak instituzionalari erantzutea da kontua. Biktimen oroimena bizirik iraunarazteko memoria, eta orainaldian eta etorkizunean giza eskubideekiko behin betiko konpromisoa helarazten duena, bereziki, bizitzeko eskubidearen eta pertsonen duintasunaren errespetuarekiko konpromisoa.

Garrantzitsua da argi izatea memoriaren politika publiko baten helburua ez dela *omenaldiak* egitea. Bi helburu nagusi ditu, eta zentzu sozial eta politiko sakonagoa dute helburu horiek: biktimei dagokienez, gertatutakoa gogoraraztea, jasan zuten bidegabekeria aitortzea, eta haienganako elkartasuna adieraztea beste behin ere, eta, gizarteari dagokionez, berriz, gogoeta kritikoa sustatzea iraganean gertatutakotik berriz ere gertatu behar ez duenaz hausnartzeko, edo, aitzitik, gertatutako horretatik azpimarratu behar denaz hausnartzeko.

Liburuxka hauetako bakoitza berriz ere gertatu behar ez duenaren eta ahaztu behar ez denaren erretratu da. Dokumentuaren izenburuan *erretratua* hitza jasotzen da, erretratuak gizakiaren irudia erakusten duelako; aurpegia, begiak eta espresioa dituelako. Erretratuak pertsona jakin bat irudikatzen du; izen, abizen, familia, lagun, istorio, amets eta proiektuak dituen pertsona jakin bat. Biktimen sufrimendu bidegabekia hezur-mamitzen duten aurpegiaren erretratua duzu dokumentu hau.

Bizitzeko
eskubidearen
urraketak

ETAm eta **ETAk** bizitzeko
eskubidearen aurka
egindako urraketak

1

Manuel Vergara Jiménez

Data: 1976/01/17.

Adina: 21 urte.

Non jaioa: Viso del Alcor (Sevilla).

Destinoa: Ordiziako Guardia Zibilaren postua.

Seme-alabak: Ezkongabea.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Guardia zibila.

Egilea: ETAm.

Heriotza-lekua: N-1 errepideko tunelaren gainean, Ordizia eta Beasain artean.

Prozedura: Kentzera zihoan ikurrina bati lotutako lehergailu batek eztanda eginda.

Datu gehigarriak: Arin zauritu ziren beste bi agente.

2

Antonio Ramírez Gallardo

Data: 1979/01/06.

Adina: 24 urte.

Non jaioa: Tarifa (Cádiz).

Destinoa: Ordiziako Guardia Zibilaren kuartela.

Seme-alabak: Ezkongabea, Hortensia Gonzálezen senargaia.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Guardia zibila.

Egilea: ETAm.

Heriotza-lekua: Bere autoan, Beasaingo Sunday diskotekatik irten berritan.

Prozedura: Su-armaz egindako atentatua.

Datu gehigarriak: Hortensia González Ruiz andregaiarekin bertan hil zen.

3

Hortensia González Ruiz

Data: 1979/01/06.

Adina: 20 urte.

Non jaioa: San Roque (Cádiz).

Bizilekua: Ordizia (aldi baterako, ahizparen etxean).

Seme-alabak: Ezkongabea, Antonio Ramírezen andregai.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Ikaslea.

Egilea: ETAm.

Heriotza-lekua: Auto batean, Beasaingo Sunday diskotekatik irten berritan.

Prozedura: Su-armaz egindako atentatua.

Datu gehigarriak: Bertan hil zen bere senargaia ere, Antonio Ramírez guardia zibila.

4

Dionisio Imaz Gorostiza-Goiza

Data: 1979/04/09.

Adina: 55 urte.

Bizilekua: Ordizia (Gipuzkoa).

Seme-alabak: Alaba bat.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Ordiziako tailer mekaniko baten jabea. Acción Tradicionalistako kidea.

Egilea: ETAm.

Heriotza-lekua: Bere tailerrean bere autoa mugitzen hastean, Ordiziako San Bartolome kalean, etxetik gertu.

Prozedura: Su-armaz egindako atentatua.

5

José Miguel Maestre Rodríguez

Data: 1979/05/02.

Adina: 26 urte.

Non jaioa: Aroche (Huelva).

Destinoa: Ordiziako kuartela.

Seme-alabak: Ezkondua. Ez zuen seme-alabarik.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Guardia zibila.

Egilea: ETAm.

Heriotza-lekua: Ordiziako kale Nagusian, Postara zihoala.

Prozedura: Su-armaz egindako atentatua.

Datu gehigarriak: Bertan hil zen berarekin zihoan guardia zibila ere, Antonio Peña Solís.

6

Antonio Peña Solís

Data: 1979/05/02.

Adina: 27 urte.

Non jaioa: Valor (Granada).

Destinoa: Ordiziako kuartela.

Seme-alabak: Ezkongabea.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Guardia zibila.

Egilea: ETAm.

Heriotza-lekua: Ordiziako kale Nagusian, Postara zihoala.

Prozedura: Su-armaz egindako atentatua.

Datu gehigarriak: Bertan hil zen berarekin zihoan guardia zibila ere, José Miguel Maestre Rodríguez.

7

Jesús Colomo Rodríguez

Data: 1979/07/21.

Adina: 26 urte.

Non jaioa: Larraga (Nafarroa).

Bizilekua: Ordizia (Gipuzkoa).

Seme-alabak:

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Bi tabernatan zerbitzari: aitarekin batera Ordiziako Tradizionalisten tabernan, eta Beasaingo Sunday diskotekan.

Egilea: ETAm.

Heriotza-lekua: Beasaingo Sunday diskotekara sartzera zihoala.

Prozedura: Su-armaz egindako atentatua.

Datu gehigarriak: Hurrengo eguneko bilkuran, Ordiziako Udalak atentatua gaitzetsi eta herriko jaien hasiera atzeratzea proposatu zuen.

8

Miguel Mateo Pastor

Data: 1983/02/02.

Adina: 24 urte.

Non jaioa: Elda (Alacant).

Destinoa: Tolosako Guardia Zibilaren kuartela.

Seme-alabak: Ezkongabea.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Terrorismoaren aurkako Landa Taldeko (UAR) guardia zibila.

Egilea: ETAm.

Heriotza-lekua: Ospitalera bidean, larri zauritua izan ondoren, Oiangu menditik Guardia Zibilaren bi ibilgailuri gerra-gurdiaren kontrako granadekin egindako eraso batean, Ordizia eta Beasain artean.

Prozedura: Su-armaz eta granadaz egindako atentatua.

Datu gehigarriak: Atentatu berean beste bi guardia zibil zauritu ziren: José Bueno Fernández eta Custodio Contreras de la Rosa, biak 23 urtekoak.

9

Maria Dolores Gonzalez Katarain

Data: 1986/09/10.

Adina: 32 urte.

Non jaioa: Ordizia (Gipuzkoa).

Seme-alabak: Seme bat.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Hiri Soziologian lizentziatua Mexikoko Unibertsitate Autonomo Metropolitanan, 1984an. Ardurak izan zituen ETA eta ETAm-ko zuzendaritza politikoan, bieta-koa izan baitzen 1972tik 1979ra. Mexikon eta Parisen bizi izan zen. 1977tik aurrera, ez zuen auzi judizialik.

Egilea: ETA.

Heriotza-lekua: Ordiziako Azokan, erdialdeko plaza batean, hiru urteko semearekin paseatzen zebilela.

Prozedura: Su-armaz egindako atentatua.

Datu gehigarriak: Ordiziako Udalak ezohiko bilkura deitu zuen egun bereko gauean, atentatua gaitzesteko eta jaiak bertan behera uzteko.

10

Antonio Mateo Melero

Data: 1987/11/01.

Adina: 32 urte.

Non jaioa: Vejer de la Frontera (Cádiz).

Bizilekua: Gasteiz (Araba).

Seme-alabak: Alaba bat.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Guardia Zibileko kaporal lehena.

Destinoa: Gasteizko Sansomendiko Guardia Zibilaren Komandantzia.

Egilea: ETA.

Heriotza-lekua: Ordiziako taberna batetik irtetean, familiakoekin eta lagunekin zegoela. Aita-amaginarrebek zeramaten herriko Miami taberna.

Prozedura: Su-armaz egindako atentatua.

Datu gehigarriak: Ordiziako Udalak Mateoren hilketa gaitzetsi zuen egun berean egindako ezohiko bilkura batean.

11

Isidro Usabiaga Esnaola

Data: 1996/07/26.

Adina: 52 urte.

Non jaioa: Ordizia (Gipuzkoa).

Seme-alabak: Hiru seme-alaba.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Enpresaburua Ordiziako Usabiaga taldeko hainbat adarretan: garraio berezia, muntatze-lanak, eraisketak eta garabiak.

Egilea: ETA.

Heriotza-lekua: Ordiziako Filipinak kalean, elkarte gastronomiko batetik afaltzetik irtetean, herriko jaiak zirela.

Prozedura: Su-armaz egindako atentatua.

Datu gehigarriak: Nonbait, hiru urte lehenago ETA Isidro Usabiagari estortsioa egiten ari zitzaio-
la, Ertzaintzak bideoan grabatu zuen biktimak erakundeari hamar milioi pezeta ordaintzen zion
unea, eta horri esker desartikulatu zen “iraultza-zergaren” sarea.

12

Jesús María Pedrosa Urquiza

Data: 2000/06/04.

Adina: 57 urte.

Non jaioa: Ordizia.

Bizilekua: Durango (Bizkaia). Bere emaztea, María del Carmen López, oso txikitatik bizi da bertan.

Seme-alabak: Bi alaba.

Lanbidea, kargua, beste batzuk: PPko zinegotzia Durangoko Udalean, 1987tik. Aurretik APn militatu zuen. ELA sindikatuko afiliatua, bere emaztea bezala. Durangaldeko metalaren sektoreko enpresa batean lan egin zuen.

Egiletza: ETA.

Lekua: EAJren Batzokian mokadutxoa hartzetik irten zenean, Durangoko Frai Juan Zumarraga kalean.

Prozedura: Su-arma bidezko atentatua, tiro batez buruan.

Datu gehiago: Biktimak bizkartzaina eramateari uko egin zion.

Erabilitako iturri eta zerrendak

- ABC: *ABC Especiales, Todas las víctimas del terror*, www.abc.es/especiales/eta/victimas
- Alonso, Rogelio, Florencio Domínguez y Marcos García Rey, *Vidas rotas. Historia de los hombres, mujeres y niños víctimas de ETA*, Espasa, Madril, 2010.
- Arartekoa: *Euskadin terrorismoaren biktimei erakundeek emandako arreta*, Eusko Legebiltzarrari egindako txosten berezia, 2009ko ekaina.
- Argituz (Giza Eskubideen Aldeko Elkarte), www.argituz.org
- Arovite, Valentin de Foronda Gizarte Historiarako Institutua (UPV-EHU). www.arovite.com/bases-de-datos/
- AVT (Terrorismoaren Biktimen Elkarte). www.avt.org
- Barne Ministerioa. www.interior.gob.es/
- Calleja, Jose Maria; Sanchez-Cuenca, Ignacio: *La derrota de ETA. De la primera a la última víctima*, Adhara, Madril, 2006.
- Covite (Euskal Herriko Terrorismoaren Biktimen Elkarte). www.covite.org
- Egin: *Anuarios 1977-1982 eta Anuarios 1982-1997*.
- El Correo. <http://especiales.elcorreo.com/2006/eta/index.html>
- El País: *Las Víctimas*. www.elpais.com/especial/eta/victimas.html
- Euskal Memoria Fundazioa: *Datu-basea*. www.euskalmemoria.com
- Eusko Jaurlaritz. www.lehendakaritza.ejgv.euskadi.net/r48-subpaz/es/
- Fernando Buesa Blanco Fundazioa (dokumenta- zio- eta ikerketa-zentroa). www.fundacionfernandobuesa.com
- Fonseca, Carlos (koord.). 1960. eta 2014. *urteen artean hildakoak eragindako erakunde terroristen atentatu en auzibideari buruzko txostena. Euskal kasua*. Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiaren en karguz egina. Eusko Jaurlaritza. 2014ko abendua.
- Giza Eskubideen Zuzendaritza: *Motibazio politikoko indarkeria-egoeran gertatutako giza eskubideen urraketan eta sufrimendu bidegabean biktimei buruzko txostena*, Gasteiz, Eusko Jaurlaritz, 2008. www.lehendakaritza.ejgv.euskadi.net/r48-subpaz/es
- Juan March Fundazioa. Espainiako trantsizioari buruzko Linz artxiboa. CEACS. www.march.es/ceacs/biblioteca/proyectos/Linz/

- Lazkaoko Beneditarren Fundazioaren Dokumentaziounea. www.lbfundazioa.org
- Libertad Digital: *In Memoriam: No olvidar lo involudable*. www.blogs.libertaddigital.com/in-memoriam/
- Marrodan, Javier; Araluce, Gonzalo; Garcia de Leaniz, Rocio; Jimenez, Maria: *Relatos de plomo. Historia del terrorismo en Navarra 1960-86*, Iruñea, Nafarroako Gobernua, 2013.
- Nuñez, Luis (koord.): *Euskal Herria y la Libertad* (8 lib.), Tafalla, Txalaparta, 1993.
- Pulgar Gutierrez, Belen: *Víctimas del Terrorismo: 1968-2004*, Madril, Dykinson, 2004.
- Terrorismoaren Biktimen Fundazioa. www.fundacionvt.org
- Terrorismoaren Biktimen Fundazioa: *Asesinatos de ETA en Álava*. www.alava.net
- Terrorismoaren Biktimei Laguntzeko Zuzendaritza: *Kontrolatu gabeko taldeen, eskuin muturreko taldeen eta GALen terrorismoak eragindako biktimei buruzko txostena*, Gasteiz, Eusko Jaurjaritza, 2008. www.interior.ejgv.euskadi.net/r42440/es/contenidos/informacion/informacion_documentos_interes/es_document/adjuntos/informe%20final.pdf
- Vasco Press Agentzia: "Crónica de documentación y actualidad", 1.176. alea, 2004ko abuztua.
- Zenbait egunkari: *ABC, Berria, Deia, Diario de Noticias, Egin, El Correo, El Diario Vasco, El Mundo, El País, Euskaldunon Egunkaria, Gara, Hitz, La Razón, La Vanguardia, Noticias de Álava, Noticias de Gipuzkoa*.